

О.Ю.Карпенко

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТОПОНІМІЧНИЙ ФРЕЙМ: ДАЛЬШІ КОЛА

Загальномовні онімічні фрейми за різновидами позначуваних денотатів поділяються на субфрейми, а за своєю природою – на реальний, віртуальний та сакральний скрипти. Індивідуальні ж онімічні фрейми поділяються за ступенем інформованості, за принципом “добре знаю” – “погано знаю” – “не знаю”, оскільки йдеться про онімічне наповнення індивідуального ментального лексикону. Таке членування, яке ми називаємо **колами**, в центрі яких перебуває індивідуальне **я**, не узгоджується зі структуризацією загальномовних фреймів і ділить їх, так би мовити, не поздовж, а уперек. Компоненти різних субфреймів (у топонімічному фреймі – ойконіми, гідроніми, ороніми тощо) можуть потрапити в одне коло, а компоненти одного субфрейму – у різні. Те ж стосується реального, віртуального та сакрального компонентів загальномовних онімічних фреймів.

Так, в індивідуальному топонімічному фреймі ми виділяємо кола: 1) малої батьківщини, 2) територіальної топонімічної системи, 3) рідної країни (етнічне коло), 4) закордоння, 5) вигаданої топонімії (острів *Ланута* у Дж.Свіфта), 6) потенційної, невідомої для даної людини топонімії. Ці кола досить-таки умовні, бо врешті-решт усе зумовлене ступенем знання, міцністю входження в ментальний лексикон. Для всіх, мабуть, українців назва рідної країни *Україна* входить не в третє коло, а в перше.

Саме з території, визначеної як третє коло, тобто рідної країни за межами топонімічної системи, носієм якої є людина (приміром, для буковинців це територія України за межами Буковини), знають від кількох десятків до кількох тисяч топонімів. Ця істотна амплітуда залежить від професії, переїздів та мандрівок, інтересів і, зрештою, пам'яті та інтелекту людини. Мешканці України передусім знають, окрім *України*, назви *Київ, Дніпро, Чорне море, Дунай, Канів, Карпати, Крим, Дністер*, імення найбільших міст – *Харків, Одеса, Львів, Донецьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Чернівці, Полтава, Тернопіль*, хороніми *Галичина, Буковина, Волинь, Полісся, Поділля*. Далі починається вже не стовідсотковий збіг топонімічних знань. Усі опитані змогли назвати ще більше 100 топонімів третього кола, але серед них різних було не менше, ніж однакових. Знання окремих топонімів спалахує на короткий час у зв'язку з якимись подіями, як це нещодавно трапилося з островом *Тузла* у Керченській протоці. Так само не стільки об'єкт, скільки зазіхання на нього підтримують знання серед населення назви острова *Зміїний* у Чорному морі. А так різні люди знають різні топоніми, знають їх більше чи менше. Михайлина Коцюбинська, для якої багато важать “подорожі по пам'ятних місцях України”, знає більше топонімів, описуючи в споминах свої маршрути: по Черкащині: “Чигирин – Суботів – Моринці – Керелівка – Звенигородка [...]. Волинь: [...] виїздила у радіальні маршрути (Берестечко, Володимир-Волинський, Кременець). Сумщина: Батурин,

Глухів, Путивль; іншим разом Прилуки – звідти Мотронівський монастир, Сокириці, Тростянець”; “вирвалася до Львова, а звідти [...] десь неподалік: Олеський замок, Крехівський монастир, Потелич ..., Косів, Криворівня, чарівне село із дзвінкою назвою Дземброня високо в горах по дорозі на Буркут” [16:204]. При цьому знана дослідниця, як бачимо, милується не лише об’єктами своїх мандрівок, а і їх назвами. Мандрівки добиралися вдумливо: майже всі названі М.Коцюбинською об’єкти настільки уславлені вагомими подіями, що стали фактами української історії, а не лише географії.

Мерівезер Льюїс (1774-1809), дослідник, що проклав у США шлях на Захід аж до Тихого океану, описує, у передачі Стівена Амброуза, план початку своєї експедиції наступним чином: “He told Jefferson he hoped to be across *the Appalachians* by early summer. He intended to go to the post at *South West Post*, near present *Kingston* in eastern *Tennessee* [...]. He planned to march them overland to *Nashville*, where he would [...] float down *the Cumberland River* to its junction with *the Ohio*, not far above *the Ohio’s* junction with *the Mississippi*. He planned to be in *St.Louis* by August 1” [21:84]. Топоніми вказують маршрут і вживаються у своїх прямих значеннях. Переважають назви природних об’єктів – гір, річок, бо вони визначають напрямок точніше. До того ж поселень на Заході було тоді обмаль.

В художньому ж творі сказати топонімами рідної землі можна дуже багато. Це блискуче виявила Ліна Костенко в романі “Берестечко”, де є місця, побудовані майже з самих онімів, передусім – топонімів, причому виключно реальних, реально існуючих. Тут “топоніми, маленькі часточки України, символізують всю Україну. Українськими топонімами поетеса окреслює українську ментальність, українську душу” [13:76; пор. 10; 11]: “А де ж мої *Немиринці* і *Гнівань*, | *Велике Дрюкове*, *Драчі*, *Шабельники*?!! | Мій *Лютіж*, мій *Перечин* і *Суцани* | *Копичинці*, *Зозулинці*, *Тальне*, | *Попасне*, *Очеретяне*, *Гречане*, | *Затишне*, *Бурякове* і *Хмільне*!” [15:23]. Застосувавши такий новаторський спосіб використання топонімів, Л.Костенко водночас пордовжила народні, фольклорні традиції. Подібні речі трапляються, зокрема, і в коломийках. Пор. коломийку, що складається виключно з топонімів: “*Коломия*, *Отинія*, *Заболотів*, *Снятин*, | *Станіслав*, *Богородчани*, *Надвірне*, *Делятин*” [14:47]. Усе це ойконіми, назви поселень Івано-Франківської області, причому поселень великих – міст або селищ міського типу. Тільки *Станіслав* тепер називається *Івано-Франківськом*, а *Отинія* та *Делятин* мають офіційні назви *Отиня* й *Ділятин* [20, т. 2:160]. Ці назви окреслюють, власне, малу батьківщину покутян.

Письменники і особливо поети масштабно й розмаїто використовують власні географічні назви, часто поєднуючи рідномовні, закордонні та вигадані топоніми, тобто назви третього, четвертого та п’ятого кіл індивідуального топонімичного фрейму. Ф.С.Фітцджералд просто вказує адресу подій: “This was the city of *Tarleton* in southernmost *Georgia*” [25:80]. Уільям Фолкнер місцем дії більшості своїх творів називає вигадану ним округу в штаті Міссісіпі *Yoknapatawpha* (Йокнапатофа), що має нібито індіанську назву і головне місто *Jefferson* (Джефферсон), назване вже на

честь Томаса Джефферсона, одного з отців-засновників і третього президента США [24:7, 62, 317; там же, 414-415, виготовлена Фолкнером карта Йокнапатофи]. Пор. назву столиці США *Вашингтон*, утворену від прізвища головного отця-засновника і першого президента Джорджа Вашингтона. Ця назва стала відправною для топонімічних новацій Фолкнера.

Джером К.Джером у найвідомішому своєму творі примушує одного з трьох мандрівників згадувати давню форму назви міста *Kingston* (офіційно: *Kingston-on-Thames* – Кінгстон на Темзі): “I mused on Kingston, or “Kyningestun”, as it was once called in the days when Saxon “kings” were crowned there” [26:62-63]. Це вказує на ерудицію персонажа і водночас слугує способом поміркувати про історію Англії.

Досить поширений прийом уведення топонімів у художній текст – їх оживлення, антропоморфізація. Так, Станіслав Стриженюк у вірші “Кавказ” говорить: “*Казбек, Ельбрус ... | Говерла ...* Це не фрази. | Я споглядав вершини у журбі. | І думав, - а які тяжкі образи | Несуть оці вершини на собі?” (з газет). Олександр Стернічук у вірші “Мама Індія” малює таку картину: “*Мама – Індія, | Тато – Китай. | На балконі у Парижі п’ю зелений чай*” [18:94]. Антропоморфізуючи назви країн, поет вдало користується граматичною категорією роду: *мама* – особа жіночої статі, *Індія* – хоронім жіночого роду; *тато* – особа чоловічої статі, *Китай* – хоронім чоловічого роду. Згаданий поряд *Париж* – не антропоморфізується, це просто місце дії. Євген Запека антропоморфізує топонім *Україна* досить оригінальним чином: “і розляжусь | у тебе на канапі, | як *Україна* на карті Європи” [8:140].

Сучасні авангардні поети не визнають не тільки ритму й рими, а й пунктуації та великої літери, від чого страждають не лише читачі, а й власні назви. Анатолій Дністровий у поемі “Вступ до сучасної картини світу” (авторське визначення жанру: “поема-трактат”) не вжив жодного розділового знаку (є тільки дужки й один раз двокрапка) і жодної великої літери (вони є тільки в абrevіатурі ВМС). Отже, маємо: “мої родичі в *польщі* | мій дядько в *італії*”, “інертний *євросоюз* | лакейська *східна європа* | гормональноактивний *китай*”, “біля *прип’яті*”, “по *великобританії*”, “по *штатах*” тощо. Поема кінчається фразою: “мене треба поважати | бо я один чуєте | один такий” [7]. Не один. Уже цитований О.Стернічук, користуючись “рецидивами химерних асоціацій” і “решетками наших імен”, пише “про континентальну *європу*”, про “амнезійну *америку*” тощо [18:92-93].

Подібні речі так розповсюдилися, що вже виглядають не новаторством. Однак закони віршування порушувати значно легше, ніж закони організації ментального лексикону. У всіх, хто пише *америка* чи *великобританія*, ці назви у мові мозку залишаються власними. Чим ближчим є коло, тим ця ознака сильніше заявляє про себе. Як правило, стилістично невмотивовані ігри з порушенням ономастичних норм починаються лише з закордоння, з четвертого кола індивідуального топонімічного фрейму. Своє рідне протриває такому насильству більше, а слова-символи взагалі йому не піддаються. Нам ніде не трапилося в новітній українській поезії написання онімів *Україна* чи *Тарас Шевченко* з малої літери.

Закордонну топонімію українці знають досить об'ємно. Зростає туризм, закордонні поїздки з політичними чи громадськими справами, діють бізнесмени, масово їдуть на заробітки. Назви материків, головніших країн та їх столиць, найбільших річок знають практично усі українці. Проте, приміром, європейський *Ліхтенштейн* та південноамериканський *Гондурас* не знає більше половини мешканців України. Столиці цих держав *Вадуц* і *Тегусігальпа* назовуть лише фахівці. Інші топоніми на території цих держав можуть знати тільки вузькі фахівці, що спеціально займаються саме цими країнами. Закордоння, без урахунку країн СНД, знає Україну не набагато ліпше. З України найліпше знають не *Київ*, *Львів* чи *Одесу*, а *Шевченка*, та й то *Андрія*, футболіста, *Шеву*, а не геніального поета *Тараса*.

Утім, справа тут поволенськи міняється на краще у зв'язку з активізацією України в світі. Президент Леонід Кучма у своєму телевізійному виступі 11 липня 2004 р. мав підстави сказати, що в “міжнародній свідомості з'явився й поступово закріпився образ нової України, динамічної держави з високими темпами розвитку, готової до повноцінної участі в міжнародних процесах і відповідальної за міжнародну безпеку” (з газет). Проте, зазначимо, через два дні після цього виступу в газеті “Бульвар” (2004, № 28) з'явилася стаття з заголовком “Французи думають, що столицею України є Мінськ, а сама держава розташована поряд з Грецією”. Нагадаємо, однак, що обсяги індивідуальних топонімічних фреймів у різних людей різні. Конан Дойл уже в першому своєму оповіданні про Шерлока Холмса “A Scandal in Bohemia”, опублікованому в 1891 р., характеризує свого найвідомішого героя устами доктора Ватсона, підкреслюючи масштабність його дій шляхом звернення до закордонних топонімів, розкиданих по всьому світу – порт у Російській імперії, порт на Цейлоні, Нідерланди: “From time to time I heard some vague account of his doings: of his summons to *Odessa* in the case of the Trepoff murder, of his clearing up of the singular tragedy of the Atkinson brothers at *Trincomalee*, and finally of the mission which he had accomplished so delicately and successfully for the reigning family of *Holland*” [23:18]. Отже, перший ойконім, що з'явився в історіях Холмса – це наша Одеса. Знав її і автор, і оповідач, а персонаж навіть відвідав.

Андрухович у своєму романі “Перверзія”, дія якого в основному відбувається у Венеції, іронізує з приводу знань іноземців про Україну таким чином: “відчит про сьогорічну епідемію холери в *Україні*”, “Доповідь: Станіслао Перфемський (треба: Станіслав Перфецький – О.К.), *Росія* (закреслено в останній момент) *Україя*, автор” [4:37, 41].

Перекручення чи виправлення – один з провідних прийомів роботи з власними назвами у цьому романі. Там є й такий текст: “чемпіон *Галичини* (виправлено) *Галактики* з чорної магії”, а бідний Станіслав (частіше – Стах) Перфецький, вигаданий Андруховичем головний герой роману, не називається іноземцями жодного разу правильно. Його іменують *Перфекцій*, *Персицький*, *Парф'янський*, *Парфумський*. Це теж алегорично засвідчує оцінку Андруховичем знання України в Європі. Утім, перекручення, переінакшення та вигадання географічних назв взагалі характеризує стиль

онімічної роботи цього письменника. В “Московіаді” подибуємо такі ампліфікаційні ряди відтопонімічних прикметників, утворених як від українських, так і ближньозакордонних та вигаданих ойконімів: 1) у Москві “достатньо пройтися вночі Київським вокзалом і подивитися на цих сплячих товстих людей у поганому одязі: *херсонських, житомирських, вінницьких, криворозьких, зачепилівських, зателепанських, замудонських, леніноб(...)ських, держжинох(...)ських* та – що там! – і *львівських* теж”; “Ви засяєте провідною зорею для всіх цих сплячих по *московських, петербурзьких, ашгабадських, сахалінських, уренгойських, мочегонських, краснож(...)ських* вокзалах “енків” [3:39, 40].

Зрозуміло, що своє знаєш ліпше ніж чуже. При цьому різниця між третім та четвертим колом індивідуального топонімічного фрейму має не лише інформаційний, а й аксіологічний аспект. Це чудово виразив Василь Симоненко, говорячи: “*Україно!* Ти для мене диво!”, “*Україно,* ти моя молитва, | Ти моя розпука вікова ... “ I – “Хай мовчать *Америки й Росії,* | Коли я з тобою говорю” [17:184-185]. Це – любов до свого, до своєї батьківщини. Це – патріотизм. Незрівнянно більша любов до рідного, аніж до чужоземного, не принижує і не зневажає закордоння. Америки й Росії мають своїх прекрасних поетів і своїх справжніх патріотів.

П’яте коло індивідуального топонімічного фрейму складають вигадані власні назви. Вигадування топонімів має різні цілі, різні форми, різні результати, різний ступінь поширеності. Основне місце дії чи не найвідомішого роману Олесь Гончара “Собор” – селище *Зачіплянка*. Такого поселення в Україні немає, на що зрештою вказує сам автор, жартома роз’яснюючи й походження назви: “У жодній енциклопедії світу не знайти нам цієї *Зачіплянки*. А вона є, існує в реальності. Без звички навіть трохи дивно звучить: *Зачіплянка*. Хтось колись тут за щось зачепився. І так пішло. В давні, в дозаводські часи було, кажуть, на цьому місці велике село, що робило списи запорожцям. І коли мандрували козаки на Січ, то завертали сюди, щоб запитися списками. Отоді, може, котрийсь козак і зачепився тут за якусь, поклавши початок династії” [6:5]. Назву автор побудував так, щоб було і небуденно (“навіть трохи дивно звучить”), й типово по-українськи, щоб вписувалося в український топонімікон. Йдеться про художню типізацію, про узагальнення: зображене в романі – то не якийсь ланцюжок подій у якомусь конкретному місці, а то є життя епохи, життя всієї України. Таку ж роль відіграє запроваджена У.Фолкнером округа *Yoknapatawpha* в його творах.

Метою вигаданих топонімів може бути не топонімічна мімікрія, щоб було схоже на реальне, а, навпаки, підкреслена несхожість, екзотичність назви. Автор відстоює думку, що існує десять груп топонімів (і взагалі онімів) за ступенем їх екзотичності [12], серед яких найвищі характеризуються повною відсутністю аналогів у національних ономастиконах. Зрозуміло, це стосується передусім науково-фантастичних творів, різного роду фентезі, але і в жанрово нефантастичних творах деякі письменники вдаються до дуже специфічних вигаданих назв. Згадаймо хоча б *Швамбранію* Л.Кассіля або

Зурбаган О.Гріна. Дослідник онімії останнього дотепно назвав місце дії його творів *Грінландією* [9:317], бо реальної країни, де існувало б це місце, немає.

На особливу увагу заслуговує вигадана онімія Джона Толкієна, який був дуже уважним до власних назв і дуже ерудованим, побудовуючи свої незвичні оніми на наукових засадах. Свою позицію в цьому відношенні він висловив так: “To me a name comes first and the story follows” [22:374]. До речі, ми вживаємо форму *Толкієн* (транслітераційну), хоч існує інша форма написання цього імені – *Толкін* (транскрипційна), яку радить вживати Артур Гудманян, пор. новіші видання творів письменника: *Толкін* Дж.Р.Р. Хоббит, или туда и обратно. – М.: Олма-Пресс, 2003. – 445 с. Гадаємо, однак, за необхідне поважати традицію і зокрема *толкієністів*, фанатів цього видатного автора, які визнають тільки форму *Толкієн* і для яких його *Середзем'я* увіходить до другого, якщо не першого кола індивідуального топонімічного (так само й антропонімічного) фрейму.

Визнаний у світі “кращим письменником-фантастом усіх часів і народів” [5:7], Джон Роналд Роуел Толкієн почав малювати географічну карту Середзем'я (*Middle-earth*) зразу ж після того, як написав перше речення свого “Хобіта” [5:16]. Картами вже традиційно супроводжуються англomовні видання творів Дж.Толкієна, наприклад кожна з трьох частин твору “The Lord of the Rings”, що вийшов у видавництві “Гарпер Коллінз” у 1999 році. Більше того, картографія “Володаря кілець” виділилася в окремий розділ толкієнознавства. Барбара Страчей (*Strachey* - за пропонованою формою А.Гудманяна; у В.Гакова – Стрэйки) уклала цілий географічний атлас “Мандрівка Фродо”, що включає 51 карту і рекомендується у першій частині зазначеного вище видання: Strachey B. Journeys of Frodo. An Atlas of J.R.R.Tolkien's *The Lord of the Rings*. Там же названо окреме видання карти Брайана Сіблі: Sibley B. The Map of Tolkien's Middle-earth. В.Гаков називає також праці Карен У.Фонстад “Атлас Середзем'я” та Роберта Фостера “Путівник по Середзем'ю” [5:8].

Така широка представленість картографії творів Толкієна пояснюється не тільки пієтетом до великого письменника, а й його текстами, у яких точність, виваженість опису дозволяють перенести місце опису на карту. Пор. хоч би такі тексти “Володаря кілець”: “they dwelt in the upper vales of *Anduin*, between the eaves of *Greenwood the Great* and the *Misty Mountains*. Why they later undertook the hard and perilous crossing of the mountains into *Eriador* is no longer certain” [27, part 1:3]. Цей опис переселення хобітів з верхів'їв ріки Андуйн в Еріадор супроводжується поясненням, що на *Greenwood the Great* (рос. переклад: Великая Пуща [27, part 1:7]) насунулась якась тінь і тому цей *Великий Зелений Ліс* навіть називатися став по-новому: *Mirkwood*, тобто *Темний Ліс* (рос. переклад: *Лихолесье*). Згодом єдина мова хобітів поширилася “from Arnor to Gondor, and about all the coasts of the Sea from Belfalas to Lune” [27, part 1:5], тобто в західній частині Середзем'я з півночі на південь – від Арнору (північніше Еріадору) до Гондору. При цьому хобіти посунули на південь, перейшовши “the brown river *Baranduin*”, а трохи нижче: “the *Brandywine* (as the Hobbits turned the name)” [27, part 1:5,6]. Шлях не

тільки уважно позначається всюди топонімами, а й говориться про топонімічні зміни: Зелений Ліс стає Темним Лісом, ріку *Барандуїн* хобіти переінакшують у *Брендівайн* (*brandy* “бренді” + *wine* “вино”). У російському перекладі ця остання цікава форма чомусь перетворюється у *Брендидиум* [27:8]: перекладачі видозмінили назву Барандуїн по-своєму, не погодилися із зміною, зробленою хобітами. До речі, така топонімічна сваволя у російському перекладі “Володаря кілець” – не рідкість.

Між тим у Дж.Толкієна назва-переробка *Brandywine* говорить зовсім не про те, що хобіти любили випити, а про їх веселий характер. Суто хобітське світосприйняття відбито і в утворенні нового топоніма, коли хобіти гуртом відбудували зруйноване житло Фродо *Bag End* (у російському перекладі *Торба-на-Круче* [27:946 та ін.], а В.Гаков обмежується транскрипцією: *Бэг-Энд* [5:19]) та його околиці, утворивши затишну вуличку: “There was some discussion of the name that the *new row* should be given. *Battle Gardens* was thought of, or *Better Smials*. But after a while in sensible hobbit-fashion it was just called *New Row*” [27, part3:366-367]. Від назви *Battle Gardens* (Бойові Сади) – на честь перемоги Фродо над силами зла – хобіти відмовились, бо уникали амбітності, назву *Better Smials* (Ліпші Сміали), що мала перевершити назву *Great Smials*, де жили хоробрі Кроли, рід хобітів, теж не прийняли, бо уникали конфліктних змагань. Обрали назву, яка без якихось асоціацій прямо називала об’єкт, що й акцентує автор своїм текстом: *new row* – *New Row*. Апелятив став топонімом і все.

Дж.Толкієн не просто був уважним до топонімів і всіх онімів взагалі, а й добре відчував, розумів топонімічні нюанси й топонімічну пов’язаність, можна сказати – топонімічну систему. Великі географічні об’єкти, передусім країни та ріки, одержують назви, що добре продумані з погляду фонетики та структури: *Нуменор* (острів, з якого припливли першопоселенці), *Арнор*, *Еріадор*, *Гондор* – усі старовинні хороніми мають кінцеве *-нор* або *-дор* і не мають більш-менш виразної етимології: фантастична, а не реальна мова їх породила. Проте країна зла *Мордор*, маючи те ж кінцеве *-дор*, переіменується з англ. *murder* “вбивство” [5:21]. Менші та свіжіші топоніми звучать цілком по-англійськи: *the Shire* “графство” (російський переклад: *Хоббитания*), *Greenfields* (адекватний російський переклад – *Зеленополье*), *the Golden Wood*, “Золотий Ліс” (російський переклад – *Златолесье*) [27, part 2:76] тощо. Це не означає, що хобіти перейшли на англійську мову. Це поширений у фантастиці псевдопереклад: автор подає ніби переклад з невідомої мови на мову, якою пише твір. Такі псевдопереклади широко представлені зокрема у фантастичних творах братів Стругацьких [1:147-149; 2:79-81] та інших авторів.

Власне кажучи, розгляд вигаданих географічних назв дозволяє докладніше розібратися в теоретичних проблемах індивідуальних онімічних фреймів. В антропонімічному індивідуальному фреймі можна виділити тільки чотири індивідуальні кола, а в топонімічному цілих шість передусім тому, що топоніми прив’язані до певного місця, належать певній території (і тому метафорично називаються мовою землі). У всіх типах індивідуальних

онімічних фреймів є найближче коло, що безпосередньо отчує Я володаря ментального лексикону, суб'єктивно з ним найміцніше пов'язане і тому найліпше йому відоме, а також найвіддаленіше потенційне коло, якого носій ментального лексикону взагалі не знає, але щоразу щось із нього пізнає чи щось туди відправляє, підсвідомо звільняючи свій ментальний лексикон, тобто просто забуваючи якісь власні назви. Між цими двома крайніми колами може знаходитись одне чи кілька проміжних кіл. В індивідуальному антропонімічному фреймі їх два – наймення особисто знайомих людей та історичних осіб разом з особами віртуальними (персонажі творів) та сакральними (персонажі міфів). В індивідуальному топонімічному фреймі їх не два, а чотири (топонімічна система, топонімія рідної країни, закордоння, вигадана топонімія – як авторська, так і сакральна). Чітко розмежовані територіально (у реальності чи у задумі), ці чотири кола не менш чітко розрізняються і особливостями своїх назв, і, що найголовніше, особливостями свого ментального сприйняття.

Отже, останнє шосте коло індивідуального топонімічного фрейму – це ті власні географічні назви, яких даний носій ментального лексикону не знає. Коло це, зрозуміло, у всіх людей величезне, але й ступінь знаності, топонімічної ерудованості дуже розрізняється від людини до людини. Можливо, є люди, які не знають і ойконіма *Токіо* (найвідоміший японський ойконім і досі, мабуть, не *Токіо*, а *Хіросіма*). Міста ж *Явата* чи *Убе*, затоки *Муцу* чи *Сагамі* за межами Японії знають лише фахівці чи люди, пов'язані з цими географічними об'єктами якимись життєвими ситуаціями. Дрібніших японських топонімів не знає й більшість японців. Це загальнономовна і загальноментальна закономірність. Ментальний лексикон тримає те, що з тих чи інших причин є потрібним, і позбавляється від зайвого.

1. Андреевко Е.Ю. Прагматика имени собственного в научно-фантастическом произведении: Повесть А.Н. и Б.Н.Стругацких «Трудно быть Богом» // Русское языкознание. – К., 1992. – Вып. 25.
2. Андреевко О.Ю. Власні назви в оригіналі й перекладі науково-фантастичного твору. На матеріалі повісті братів Стругацьких “Населений острів”// Щорічні записки з українського мовознавства. – Одеса, 1996. – Вип. 3.
3. Андрухович Ю. Московіада. Роман жахів. – Івано-Франківськ, 2000.
4. Андрухович Ю. Перверзія. Роман. – Львів, 2000.
5. Гаков В. Властелин сердец. Очерк о Толкине и его мире // Дж.Р.Р.Толкин. Хоббит, или туда и обратно. – М., 2003.
6. Гончар О. Собор. Роман. – К., 1968.
7. Дністровий А. Вступ до сучасної картини світу. Поема-трактат. – Література плюс. – 2003. - № 7 (50). Журнал у журналі “Кур’єр Кривбасу”. – 2003. – № 165.
8. Запека Є. Горнятко львівської кави // Кур’єр Кривбасу. – 2003. - № 167.
9. Зинин С.И. Антропонимический мир Гринландии (Имена собственные в произведениях А.Грина) // Восточнославянская ономастика. Исследования и материалы. – М., 1979.
10. Калінкін В.М., Лінчицька Ю.В. Із спостережень над поетикою онімічного простору роману Ліни Костенко “Берестечко” // Українська пропріальна лексика. Матеріали наук. семінару. – К., 2000.

11. Калінкін В.М., Лінчицька Ю.В. Поетика онімного простору. Роман Ліни Костенко “Берестечко” // Филологические исследования. – Донецк, 2000. – Вып. 2.
12. Карпенко О.Ю. Екзотичність як неодмінна риса власних назв у науково-фантастичному творі // Записки з ономастики. – Одеса, 1999. – Вип. 1.
13. Карпенко Ю. О. Мова топонімів – мова землі: онімізація тексту як художній засіб у романі Ліни Костенко “Берестечко” // Історико-літературний журнал (Одеса). – 2000. – № 5.
14. Коломийки. – К., 1969.
15. Костенко Л.В. Берестечко. Історичний роман. – К., 1999.
16. Коцюбинська М. Із книги споминів // Кур’єр Кривбасу. – 2003. - № 167.
17. Симоненко В. Берег чекань. – Мюнхен, 1973.
18. Стернічук О. Урок географії // Кур’єр Кривбасу. – 2003. - № 165.
19. Толкиен Дж.Р.Р. Властелин колець: Трилогія. – М., 2002.
20. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. – К., 1969. – Т. 1-2.
21. Ambrose S.E. Undaunted Courage. – N.Y., 1997.
22. Cohen J.M. and M.J. Dictionary of the Twentieth-Century Quotations. – Lnd., 1996.
23. Conan Doyle A. Selected Stories. – М., 1965.
24. Faulkner W. Absalom, Absalom! – М., 1982.
25. Fitzgerald F.S. The Diamond as Big as the Ritz and Other Stories. – Lnd., 1996.
26. Jerome J. K. Thee Men in a Boat to Say Nothing of the Dog. – М., 1964.
27. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. – Lnd., 1999. – Parts 1-3.